

ТЕКСТ. ДИСКУРС

А. О. Найрулін (Старобільськ)

УДК 811.161.2'371'06(043.3)

**ПРАГМАЛІНГВАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ МОВНОЇ СЕМАНТИКИ
В ЕПІСТОЛЯРНОМУ ТЕКСТІ**

Важливим методологічним орієнтиром сучасної гуманітарної науки стає концепція діалогічності М. Бахтіна, „що вплинула на весь наступний розвиток світової теорії літератури, текстології й комунікативної лінгвістики” [Селіванова 2008: 587]. При цьому діалогічність розглядаємо у двох аспектах: загальногуманітарному й прагмалінгвальному. У першому – коли йдеться про діалог між мовою й культурою, мовою й наукою, мовою й літературою тощо, тобто про те, що поширено „на ряд аспектів комунікативного процесу й пізнання загалом” [Там само]. У другому – коли йдеться про діалогічність або двобічність як дискурсивну (лінгвостилістичну) особливість окремих текстів, наприклад, епістолярних. У цьому випадку слід говорити про комунікативну взаємодію, яка „є предметом окремої галузі комунікативної лінгвістики – лінгвопрагматики, що досліджує використання й функціонування мовних знаків у процесі комунікації у взаємозв’язку з інтерактивністю його суб’єктів (мовця й адресата), їхніми особливостями й самою ситуацією спілкування” [Там само: 610].

Прагмалінгвальна проблематика пов’язана з феноменом дискурсу – Г. Ліч [Leech 1983], Г. Грубер [Gruber 1996]; з проблемою значення при мовленнєвій взаємодії – Дж. Томас [Thomas 1995]; з етнолінгвістичними та лінгвокультурологічними питаннями – В. Бублітц [Bublitz 2001], Б. Лавал [Lawal 1996]; з аксіологічними аспектами дослідження – Т. Космеда [Космеда 2000]; з теорією й практикою комунікативної лінгвістики – Ф. Бацевич [Бацевич 2004], О. Селіванова [Селіванова 1999, 2010, 2008, 2006] та ін.

Отже, проблему нашого дослідження актуалізовано перш за все її прагмалінгвальним спрямуванням, оскільки, як зазначає А. Зеленько, „прагматика... – ще один аспект ... мовознавства, що вивчає функціонування мовних явищ у мовленні, саме мовних явищ стосовно позамовних чинників, бо мовою користуються люди. Прагматика охопила численні проблеми, що вивчалися раніше риторикою й стилістикою, теорією й типологією мовлення й мовленнєвої діяльності, теорією комунікації й функціональних стилів, соціолінгвістикою, психолінгвістикою, а тепер теорією дискурсу тощо. У цьому випадку прагматика стикається з проблематикою конотації (підкреслення наше – Н. А.)” [Зеленько 2002: 199]. Ми б додали, що прагмалінгвальний аспект дослідження тісно пов’язаний ще й з культурологічним (оскільки, на думку В. Бублітца (W. Bublitz), мовленнєву поведінку людини

значною мірою визначають культурні традиції суспільства; усі види діяльності людей, зокрема й комунікативна діяльність членів лінгвокультурної спільноти, становлять інтеракціональну частину культури [Bublitz 2001]). Тому виходячи із зазначеного, констатуємо, що вивчення лінгвостилістичних особливостей письменницького епістолярію неможливе без аналізу конотативних особливостей (конотацій).

Отже, мета нашого дослідження – з'ясувати особливості вираження прагмалінгвального (конотативного) компонента в епістолярному тексті. Виходячи з мети, плануємо вирішити такі завдання: 1) проаналізувати теоретичні положення про конотацію в працях вітчизняних і зарубіжних мовознавців; 2) установити зміст та особливості вираження цієї мовної універсалії в епістолярному тексті.

Проблематика теорії конотації не є новою в мовознавстві й відбита в багатьох дослідженнях зарубіжних і вітчизняних лінгвістів. Щоправда, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, проблема конотації й до сьогодні є доволі складною в лінгвістичній науці. Виходячи з наших зауважень щодо епістолярного стилю й епістолярного тексту, вважаємо, що епістолярна спадщина не лише змістом, але й формою (зовнішньою та внутрішньою) є взірцевою для виявлення прагмалінгвального (конотативного) компонента в значенні слова й значенні тексту. Актуалізує наші твердження ще й той факт, що більшість наукових розробок, які висвітлюють теоретичні та практичні проблеми конотації, присвячено розгляду її в лексикології та фразеології, це природно, тому що в цій сфері мови конотація виявляє себе найповніше. Науковці досліджують конотацію й на інших лінгворівнях.

Отже, проблема конотації була і є в центрі уваги багатьох дослідників, оскільки останнім часом неухильно зростає інтерес науковців до досліджень у галузі прагмалінгвістики, адже „конотація пов'язана з усіма емотивно-прагматичними аспектами тексту, які створюють його експресивне забарвлення” [ЛЭС 1990: 236]. Тому епістолярій з його елементами інтимізації, психологізації, емоційності, експресії, оцінки є, безумовно, вдячним матеріалом для дослідження конотативних особливостей у ньому, оскільки вони тут доволі чітко окреслені. А історично-соціологічні та культурологічні чинники, пов'язані з життям і діяльністю письменника – автора листів, забезпечують проникнення в суть справи.

Відомо, що „конотація (сер.-лат. *connotatio*, від *connoto* – маю додаткове значення) – емоційне, оцінне чи стилістичне забарвлення мовної одиниці узуального чи okazіонального характеру. У широкому розумінні це будь-який компонент, що доповнює предметно-понятійний (або денотативний), а також граматичний зміст мовної одиниці й надає їй експресивної функції на основі відомостей, співвіднесених з емпіричним, культурно-історичним, світоглядним знанням тих, хто говорить певною мовою, з емоційним чи ціннісним ставленням мовця до позначуваного

чи зі стилістичними регістрами, які характеризують умови мовлення, сферу мовної діяльності, соціальні відносини учасників мовлення, його форму та ін.

У вузькому розумінні це компонент значення, смислу мовної одиниці, яка виконує вторинну для неї функцію найменування, доповнює під час уживання в мовленні її об'єктивне значення асоціативно-образним уявленням про позначувану реалію на основі усвідомлення внутрішньої форми найменування, тобто ознак, співвіднесених з буквальним розумінням тропа чи фігури мовлення, що мотивували переосмислення цього висловлювання" [Там само]. Тобто конотація становить нерозривний ланцюг емоційних, експресивних, оцінних, духовних, світоглядних компонентів, котрі створюють мовну картину, яку найглибше розкрито саме в епістолярному тексті, оскільки в ньому якнайширше представлено панораму художнього світу й творчих шукачів письменника; перед нами постає його епоха, його творча майстерня. У листуванні репрезентовано світське й літературне, а також родинне середовище адресанта, вимальовано портрети політичних персонажів; відчутно діалог споріднених душ. У листах знаходимо неоціненні свідчення поетичної „роботи душі”, відчуваємо психологію поетичної творчості, спостерігаємо за примхливим мерехтінням творчої уяви, асоціативним летом думки. Своєю суттю епістолярний доробок, як зауважує М. Коцюбинська, – це непересічний художньо-психологічний феномен [Коцюбинська 1997: 218]. Досліджуючи особливості конотації епістолярію письменника, ми ще раз по-новому розкриваємо його людське й мистецьке обличчя, його світоглядні позиції, оскільки весь прояв епістолярної класики „становить воістину неоціненний для розуміння епохи людини, мистецтва матеріал, об'єктивний у своїй суб'єктивності, навіть подекуди „сповідальності”, зумовлений історично й психологічно” [Там само].

Природа конотації є дещо завуальованою й прихованою, хоча значна кількість досліджень апелює до визначеності, конкретного вирішення цього питання. Як зауважує Л. Мельник, „неоднозначність у розумінні природи конотації відбита, зокрема, у численності синонімічних термінів. Семасіологи та стилісти оперують такими номінаціями, як „емоційне нашарування”, „експресивне забарвлення” (Д. Шмельов), „емотивне значення” (А. Новиков), „потенційні ознаки” (В. Гак), „приховані семи” (Р. Гінзбург), „лексичний фон” (Є. Верещагін, В. Костомаров), „стилістичне співзначення” (Ш. Баллі). Нарешті, за Л. Блумфілдом, конотація – будь-який відтінок смислу” [Мельник 2001: 1].

Важливо, що для Л. Блумфілда конотації також – це обов'язкова „наявність додаткових відтінків значень” [Блумфілд 1968: 156]. Для Ю. Апресяна – це семантичні асоціації [Апресян 1974: 67], з ним солідрна польська дослідниця Р. Гжегорчикова (R. Grzegorzycykova), яка зауважує, що конотації – це „всілякі асоціації й уявлення, а також

переконання, пов'язані з предметом” [Grzegorzczukova 2002: 53]. У Ю. Апресяна конотація – це й „узаконена в певній мові оцінка об'єкта дійсності, іменем якого є певне слово” [Апресян 1995: 159]. О. Ахманова вбачає в конотації „додатковий зміст слова (або вислову), супутні йому семантичні й стилістичні відтінки” [Ахманова 1966: 203]. В. Телія – емоційне, оцінне або стилістичне забарвлення мовної одиниці [ЛЭС 1990: 236]. О. Тараненко – „додаткові семантичні й прагматичні особливості” [Українська мова 2000: 248]. А. Зеленько – додаткове емоційне забарвлення значення слова, виразу [Зеленько 2002: 191]. У когнітивній лінгвістиці (граматиці) конотація не є другорядним супровідним відтінком значення, а „лише становить невід'ємний аспект семантичної структури вираження” [Taylor 2007: 241].

У паралінгвістиці під конотацією розуміють суму емоційно-оцінних компонентів, що супроводжують денотативне значення в реальному мовленнєвому акті і впливають на кінцевий смисл висловлювання, яке сприймається (Р. Потапова) [Маковский 1999: 145]. На думку цієї ж дослідниці, „конотація виявляє себе найчастіше як мовленнєвий, а не мовний феномен” [Там само], що співзвучно думці О. Селіванової: денотат і конотат протиставлені як мовне й мовленнєве [Селіванова 1999: 21].

І нарешті, у прагмалінгвістиці Т. Космеда пов'язує конотацію з категорією оцінки, зауважуючи, що „конотація є передусім завжди результатом вияву категорії оцінки: відповідно й засоби реалізації мовної конотації залежать від специфіки семантичної категорії оцінки” і далі: „...конотація – основний засіб реалізації в мовленні семантичної категорії оцінки як однієї з основних категорій прагматики” [Космеда 2000: 185 – 186]. Щоправда, такі зауваження є актуальними лише для явищ конотації в аксіологічних аспектах прагмалінгвістики.

Щодо природи конотації, то важливим було і є твердження Л. Блумфілда про те, що конотації „важко відмежовувати від прямих денотативних значень” [Блумфілд 1968: 161]. Схожу думку висловлює Є. Шендельс, який наголошує, що конотативний зміст не можна відокремлювати від денотата [Цит. за: Селіванова 1999: 21]. На думку В. Манакіна, також слід розрізняти мовні й мовленнєві конотації: „перші є відносно стійкими, зрозумілими для носіїв мови”, другі „індивідуальні за природою, вони виникають у певних дискурсах” [Манакін 2004: 212 – 213]. Таку думку підтверджує подвійна соціально-індивідуальна природа конотації, про яку свого часу згадував В. Говердовський [Говердовский 1989: 4]. Таким чином, природа самої конотації є суперечливою, з одного боку, вона мовна, а отже, соціальна, з іншого – мовленнєва, а отже, індивідуальна. Конотація виявляє себе як психічний феномен індивідуального характеру, що актуалізований у соціумі, тобто актуальним на сучасному етапі стає дослідження конотативних особливостей в епістолярному дискурсі окремого письменника як щодо історичного розвитку епістолярного стилю української літературної

мови, так і щодо вияву лінгвістичних особливостей ідіостилю письменника. Виходячи з антропоцентричного напрямку в мовознавстві, необхідним є глибше проникнення в суть конотативних особливостей епістолярного дискурсу окремого письменника з метою дослідження особливостей епістолярного стилю окремої літературної мови. Тобто шлях дослідження повинен пролягати в напрямку від індивідуального (конкретного, особистого) до суспільного (загального, соціального).

З огляду на те, що конотації найкраще виявляють себе в контексті, оскільки саме він може актуалізувати або притлумлювати конотативне значення, перспективним щодо дослідження конотації є індивідуальний, суб'єктивний бік додаткового контекстуального значення, виникнення якого залежить від особливостей мовця, його стратегій щодо адресата та загальної мовленнєвої поведінки, спрямованої до успіху комунікації [Селіванова 1999: 22]. Дослідження особливостей конотації в епістолярії літературної мови має бути не епізодичним, не вирваним із загального тексту епістолярної спадщини як лінгвокультурологічної одиниці, а цілісним та інтегрованим. А отже, вивчення конотативних та інших одиниць епістолярного дискурсу допоможе відтворити особливості, ознаки й характеристики епістолярного тексту, у нашому випадку, української літературної мови загалом.

Таким чином, контекст → текст (як прояв певної життєвої ситуації в плані дискурсу) є факторами творення конотації в епістолярію, у якому вона виявляється на всіх рівнях, оскільки відповідний дискурсивний контекст, на думку М. Алефіренка, має ціннісно-сміслову властивість у всій сукупності його подієвих, лінгвопрагматичних і соціокультурних чинників [Алефіренко 2002: 97]. Тільки комплексний підхід, який передбачає перспективу від індивідуального (особистісного) до загального (суспільного), дасть змогу закласти основи щодо фундаментального вивчення української епістолярної спадщини, епістолярного стилю, дискурсу → тексту.

Виходячи з мовленнєвої практики народу, яка доводить, що конотативне значення притаманне всім повнозначним частинам мови, а, на нашу думку, також і неповнозначним, зауважуємо, що не слід обмежувати дослідження якимось одним лінгворівнем, оскільки це призводить до односторонності в його висвітленні, адже, як відомо, дефініцію конотації описано переважно на ґрунті лексикологічних досліджень, а це створює думку про другорядність, необов'язковість, вторинність конотативного компонента на інших рівнях мовної системи. Ми пристаємо до думки, що конотація є мовною універсалією в широкому та вузькому розумінні, оскільки в широкому розумінні явище конотації притаманне всім мовам світу, тобто мові як системі загалом; а у вузькому воно виявляє себе в певному тексті на всіх його рівнях, а текст, набуваючи індивідуальних мовленнєвих рис, вводитиме нас у сферу дискурсу як мовлення, „зануреного в життя” [ЛЭС 1990: 137].

Отже, саме у вузькому розумінні конотація найприродніше виявляє себе в епістолярному тексті з його елементами інтимізації, психологізації, емотивності, експресивності, оцінки тощо. Епістолярний текст – це необмежене поле для творчої діяльності, оскільки саме він своїми елементами, формою, структурою й тематикою здатний об'єктивно „у своїй суб'єктивності” [Коцюбинська 1997: 218] оцінити адресанта й адресата через призму особливостей конотації в ньому.

Не слід також забувати, що мова й культура еволюціонують у часі, як і людське мислення. Отже, орієнтація на процес еволюції людського мислення, думки сприяє розумінню того, що конотація або конотативні співзначення, імовірно, є первісними, зафіксованими на рівні підсвідомості набагато раніше, ніж денотативне (предметне) значення. Підтвердження цієї думки знаходимо у фізіолого-психологічній гіпотезі С. Шонена й Е. Метіве про „випереджальний розвиток правої півкулі в ранньому онтогенезі” [Современная психология 1999: 86], оскільки саме права півкуля, як відомо, відповідає за метафоричний смисл мовлення, його емоційне забарвлення, почуття гумору тощо [Там само: 87]. А. Зеленько, пов'язуючи денотативне значення з понятійним мисленням, а отже, і зі свідомістю (свідомим), конотативне – з конкретно-образним мисленням, а отже, і з підсвідомістю (підсвідомим), зауважує, що „не понятійне, а конкретно-образне мислення з підсвідомістю (літаками-килимами, живою й неживою водою, драконами тощо) – рідна духовна стихія людини” [Зеленько 2002: 143], оскільки, як відзначає дослідник, „мислення, а тим більше понадсвідомість формуються на основі підсвідомості й конкретно-образного мислення” [Там само: 144]. Конотація – поняття дифузне, може бути „розлите” по всьому тексту, а тому найприродніше це явище виявляє себе в певному контексті, особливо в листуванні приватного, а тим більше інтимного характеру. Адже саме особливості конотативного плану вираження допомагають відтворити індивідуальну мовну картину світу митця слова, відчуті психологію його світосприйняття, його інтелект і духовний потенціал, виражені в знаках мови; дізнатися про філософські, естетичні, літературні смаки й уподобання; висвітлити погляди на суспільні явища й місце в структурі соціуму; установити внесок у розвиток національної та загальнолюдської культури й, урешті-решт, пізнати особистісні людські якості, тобто пізнати в письменникові людину. Для епістолярію особливо важливою в плані дискурсу є тематика листів, яка залежить від життєвої ситуації, оскільки „особливості дискурсу зумовлені не тільки тим, хто вступає в комунікацію, але й специфікою ситуації, у якій її здійснюють” [Современная психология 1999: 285]. Тому ми повинні бачити в епістолярію саме такі ситуації, які переживав автор у період їх написання.

Важливим чинником у дослідженні конотації в епістолярному тексті є врахування ступеня знайомства адресанта й адресата, спільність

їхніх інтересів, вікових особливостей, соціального статусу, статі тощо. Виходячи з цього, адресант змушений добирати ті чи ті мовні засоби, які якомога краще відповідатимуть ситуації, сприятимуть розв'язанню головного завдання, поставленого в листі. Очевидним є те, що конотації постають там, де визначальними є емоції, і згасають там, де їх заступає раціональне та свідоме.

Отже, листуванню з рідними, близькими та друзями, коханими буде властива насиченість конотацій на всіх лінгворівнях, а відсутність конотацій, їх згасання й приглушення будуть характерні для листування з людьми малознайомими, різними за віком, соціальним статусом, для тих, у кого відсутні спільні інтереси.

У писемному тексті, яким передусім є епістолярій, актуалізатором конотативного значення також може бути і його графічне оформлення, уживання розділових (пунктуаційних) знаків, зокрема лапок, оскільки вони „при оказіональних словах ... є своєрідним авторським знаком, який демонструє, що автор знає про особливий характер уживаного слова й хоче звернути на це увагу читача. Лапки слугують факультативним пояснювальним засобом виділення переносного значення..., компенсують недостатню прозорість тексту” [Белицкая 1999: 148]. Таким само актуалізатором можуть бути й інші розділові знаки: знак оклику, знак питання або сполучення знаків питання й оклику, їхнє повторення, чергування, сполучення крапок з цими знаками та ін. Значну роль можуть відігравати графічні скорочення, наприклад, у вигляді ініціалів, уживання / невживання великої букви.

На нашу думку, конотації в епістолярному тексті виявлятимуть контекстуальний, індивідуальний, і додамо, ситуативний характер, набуватимуть мобільності й змінності в плані мовлення, а отже, у плані дискурсу. Такі конотації можна назвати дискурсивними, якщо розглядати їх частково. Але коли йдеться про письменницький епістолярний дискурс, конотативні мовні одиниці якого через певний часовий відрізок можуть ставати нормативними, а отже, суспільно усвідомленими й загальномовними, то такі конотації уважаємо за необхідне називати текстовими, або мовними. Отже, підтверджуємо думку про суспільно-індивідуальну, колективно-особистісну, текстово-дискурсивну, мовленнєво-мовну природу конотації.

Як зауважує Л. Мельник, „на сьогодні виділилися чотири основні напрямки дослідження конотації: логіко-філософський (Дж. Міль, В. Алстон), семіотичний (Л. Єльмслев, Р. Барт), психолінгвістичний (О. Леонтєв, О. Залевська), власне лінгвістичний (Ш. Баллі, В. Говердовський)” [Мельник 2001: 5]. Уважаємо, що напрямок, представниками якого авторка називає О. Потебню, М. Комлева, Є. Верещагіна, В. Костомарова, В. Телію, М. Толстого, Б. Ажнюка [Там само], слід називати етнолінгвістичним, або лінгвокультурологічним, який на сучасному етапі, як ми вважаємо, спрямований у русло когнітивної лінгвістики. Ми б додали до цих напрямків

прагмалінгвальний (Ю. Апресян, Т. Космеда), а також паралінгвістичний (Р. Потапова). Щоправда, точну кількість лінгвістичних напрямків, які вивчають проблему конотації, визначити не можна, оскільки актуальність досліджень зумовлена ще й тим, що „природа людини, її світосприйняття в найближчому й порівняно віддаленому майбутньому істотно не зміняться, будучи зумовлені двопівкульною будовою кори головного мозку, а значить після розв'язку денотатного й десигнатного комплексу значення в мові настане черга за конотативним, що базується на підсвідомості й почутті, і процес пізнання виявиться безкінечним, а наука – вічною” [Зеленько 2001: 19]. Вивчення особливостей конотативного значення, здатного змінюватися темпорально й еволюціонізувати, дає безмежний простір для лінгвістичних досліджень, безкінечну поживу науковій думці мовознавців.

Розглядаючи конотацію як емотивно-оцінно-експресивну універсальну мовну категорію, зауважуємо, що вона є структурно нечленованою, триединою, і як будь-яка категорія виявляє себе в опозиціях: позитивна / негативна. Конотація, яка виявляє себе на всіх рівнях мови, є текстово-семантичною категорією, на відміну від лексико-семантичних категорій: оцінки, емотивності та експресивності. Як наслідок конотація посідає ієрархічно вищий лінгвістичний рівень, який, безперечно, має тісний зв'язок з іншими підсистемами мови. Універсальна категорія конотації найбільш повно реалізовуватиме себе в тексті, а категорії оцінки, емотивності, експресивності – у лексико-семантичній системі мови. Сукупність же цих категорій у тексті становитиме категорію конотації. Тепер стає зрозумілим трактування нами конотації як дифузного, „розлитого” по тексту явища.

Прагмалінгвальний компонент мовної семантики в епістолярному тексті тісно пов'язаний з його конотативними особливостями, спрямованими на досягнення поставленої комунікативної мети, яка впливає з комунікативних стратегій адресанта (автора листів). Відсутність досліджень конотативних особливостей в епістолярному тексті з його елементами психологізації, інтимізації, емоційності, експресивності, оцінки, як є складниками конотації, зумовлюють актуальність розгляду цієї універсальної триединої категорії.

Література

Алефиренко 2002 – Алефиренко Н. Ф. Поэтическая энергия слова. Синергетика языка, сознания и культуры / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Academia, 2002. – 394 с.; **Апресян 1995** – Апресян Ю. Д. Коннотация как часть прагматики слова (лексикографический аспект) / Ю. Д. Апресян // Избр. тр. – 2-е изд., испр. и доп. – Т. 2. Интегральное описание языка и системная лексикография. – М. : Школа „Языки рус. культуры”, 1995. – С. 156 – 157; **Апресян 1974** – Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.; **Ахманова 1966** – Ахманова О. С. Словарь лингвистических

терминов / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энцикл., 1966. – 608 с.; **Бацевич 2004** – Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.; **Белицкая 1999** – Белицкая Е. Н. Графическое оформление собственных имен с референтными коннотациями / Е. Н. Белицкая // Восточноукр. лингв. сб. : сб. науч. тр. – Вып. 5 / редкол. : Е. С. Отин (отв. ред.) и др. – Донецк : Донеччина, 1999. – С. 142 – 150; **Блумфилд 1968** – Блумфилд Л. Язык : пер. с англ. / Л. Блумфилд. – М. : Прогресс, 1968. – 607 с.; **Говердовский 1989** – Говердовский В. И. Коннотемная структура слова / В. И. Говердовский. – Харьков : Изд-во при ХГУ, 1989. – 95 с.; **Зеленько 2001** – Зеленько А. С. Лінгвістичний детермінізм : емоції й віра у теорії пізнання й становлення мови / А. С. Зеленько // Вісн. Луган. держ. ун-ту імені Тараса Шевченка : філол. наук. – 2001. – № 3. – С. 17 – 29; **Зеленько 2002** – Зеленько А. С. Проблеми семіології (від класичної описової через когнітивну до семасіології лінгвістичного детермінізму) : монографія / А. С. Зеленько. – Луганськ : Альма-матер, 2002. – 210 с.; **Космеда 2000** – Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки / Т. А. Космеда. – Л. : ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. – 350 с.; **Коцюбинська 1997** – Коцюбинська М. Епістолярна творчість Василя Стуса / М. Коцюбинська // Стус В. Твори : у 4 т. – Т. 6 (додатковий). – Кн. 2. Листи до друзів та знайомих. – Л., 1997. – С. 218 – 240; **ЛЭС 1990** – Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.; **Маковский 1999** – Маковский М. М. Р. К. Потапова. Коннотативная паралингвистика : рецензия / М. М. Маковский // Вопр. языкознания. – 1999. – № 4. – С. 144 – 150; **Манакин 2004** – Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – Киев : Знання, 2004. – 326 с.; **Мельник 2001** – Мельник Л. В. Культурно-національна конотація українських фразеологізмів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” / Л. В. Мельник. – Донецьк, 2001. – 18 с.; **Селіванова 1999** – Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. О. Селіванова. – К. : Вид-во Укр. фітосоціол. центру, 1999. – 148 с.; **Селіванова 2010** – Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2010. – 844 с.; **Селіванова 2008** – Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2008. – 712 с.; **Селіванова 2006** – Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінол. енцикл. / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2006. – 716 с.; **Современная психология 1999** – Современная психология : справочное руководство / под ред. В. Н. Дружинина. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 688 с.; **Українська мова 2000** – Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.; **Bublitz 2001** – Bublitz W. Englische Pragmatik / W. Bublitz. – Berlin : Erich Schmidt, 2001. – 236 p.; **Gruber**

1996 – Gruber H. Streitgespräche : Zur Pragmatik einer Diskursform / H. Gruber. – Opladen, 1996. – 179 p.; **Grzegorzczkova 2002** – Grzegorzczkova R. Wprowadzenie do semantyki językoznawczej / R. Grzegorzczkova. – wyd. 3-e, poprawione i rozszerzone. – Warszawa : Wydawnictwo naukowe PWN, 2002. – 182 s.; **Lawal 1996** – Lawal B. A pragmatic study of selected pairs of Yoruba proverbs / Lawal B. et al. // Journal of Pragmatics. – 1996. – P. 635 – 652; **Leech 1983** – Leech G. N. Principles of Pragmatics / G. N. Leech. – London : Longman, 1983. – 154 p.; **Taylor 2007** – Taylor J. R. Gramatyka kognitywna / przekład z języka angielskiego Magdalena Buchta, Łukasz Wiraszka ; red. nauk. Elżbieta Tabakowska. – wyd. 1-e. – Kraków : Towarzystwo autorów i wydawców prac naukowych Uniwersytetu, 2007. – 755 s.; **Thomas 1995** – Thomas J. Meaning in Interaction : An Introduction to Pragmatics / J. Thomas. – London : Longman, 1995. – 265 p.

Найрулін О. А. Прагмалінгвальний компонент мовної семантики в епістолярному тексті

У статті на матеріалі досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців розглянуто прагмалінгвальний компонент мовної семантики в епістолярному тексті. Наголошено, що цей компонент тісно пов'язаний з конотативними особливостями епістолярного тексту, спрямованими на досягнення комунікативних стратегій адресанта (автора листів). Конотація в епістолярному тексті становить емотивно-оцінну-експресивну універсальну мовну категорію, яка є структурно неподільною, триединою, і представлена опозиціями: позитивна / негативна.

Ключові слова: прагмалінгвальний (конотативний) компонент, конотація, епістолярний текст, епістолярний стиль, універсальна мовна категорія.

Найрулин А. А. Прагмалінгвальный компонент языковой семантики в эпистолярном тексте

В статье на материале исследований отечественных и зарубежных учёных рассмотрен прагмалінгвальний компонент языковой семантики в эпистолярном тексте. Акцентируется, что данный компонент тесно связан с конотативными особенностями эпистолярного текста, направленными на достижение поставленной коммуникативной цели, вытекающей с коммуникативных стратегий адресанта (автора писем). Коннотация в эпистолярном тексте рассмотрена как эмотивно-оценно-экспрессивная универсальная языковая категория, которая является структурно неделимой, триединой, и представляет себя в оппозициях: позитивная / негативная.

Ключевые слова: прагмалінгвальний (конотативний) компонент, коннотация, эпистолярный текст, эпистолярный стиль, универсальная языковая категория.

Nairulin A. O. Pragmalingual Component of Verbal Semantics in Epistolary Text

The article deals with the analysis of a pragmalingual component of verbal semantics in an epistolary text on the basis of the research of the Ukrainian and foreign scholars. It has been stressed that the component under analysis is closely connected with the connotative peculiarities of an epistolary text which are aimed at reaching the communicative purpose resulting from the communicative strategies of the sender of the information (the author of letters).

Connotation in an epistolary text is viewed upon as an emotive, evaluating and expressive linguistic category which is structurally indivisible and which is represented in the following two oppositions: positive :: negative.

Connotation can be revealed at all the levels of language and is a textual and semantic category if compared to lexical and semantic categories: evaluation, emotiveness, expressivity. It occupies the highest hierarchical linguistic level which unconditionally has a close connection with the other sub-systems of language.

Key words: pragmalingual (connotative) component, connotation, epistolary text, epistolary style, universal linguistic category.

Стаття надійшла до редакції 15.06.2016 р.

Прийнято до друку 24.06.2016 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Глуховцева К. Д.

Л. І. Шутова (Старобільськ)

УДК 811.161.1

**ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЖІНОК
У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ**

Пошуки сучасних лінгвістів зосереджені на дослідженні розмаїття проявів мовної особистості. Це зумовлено потребами часу бачити людину об'єктом аналізу багатьох дисциплін: соціології, психології, когнітології, антропології, біології, теорії комунікації, культурології, семіотики та ін. Одним із чинників, що зумовлюють характер діяльності людини, її погляди, є гендер (соціальна стать).

Актуальність нашої розвідки зумовлено векторною спрямованістю лінгвістичних досліджень до проблем виявлення статі в різних типах дискурсів, зокрема художньому. Мета статті – окреслити основні засоби вербалізації емоційності жінок – персонажів сучасної прози. Характер мовлення людини відбиває її власну картину світу, що створює умови для визначення гендерної ідентичності особистості, її характеру, темпераменту, вибору тактик у спілкуванні тощо. Для реалізації поставленої мети варто виявити ознаки прояву гендерної належності